

Seinäjoen  
ammattikorkeakoulun  
julkaisusarja

**B**

**SeAMK** 

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU  
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Anu Aalto, Anne Matilainen ja Maria Suomela

**ETELÄ-POHJANMAAN GREEN CARE -STRATEGIA  
2015–2020**



Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja  
B. Raportteja ja selvityksiä 93

Anu Aalto<sup>1)</sup>, Anne Matilainen<sup>2)</sup> ja Maria Suomela<sup>1)</sup>

## Etelä-Pohjanmaan Green Care -strategia 2015–2020



Seinäjoki 2014

<sup>1)</sup> Seinäjoen ammattikorkeakoulu Oy

<sup>2)</sup> Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti

**Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja**  
Publications of Seinäjoki University of Applied Sciences

- A. Tutkimuksia Research reports
- B. Raportteja ja selvityksiä Reports
- C. Oppimateriaaleja Teaching materials
- D. Opinnäytetöitä Theses

**SeAMK julkaisujen myynti:**

Seinäjoen korkeakoulukirjasto  
Kalevankatu 35, 60100 Seinäjoki  
puh. 020 124 5040 fax 020 124 5041  
seamk.kirjasto@seamk.fi

ISBN 978-952-5863-95-6 (verkkojulkaisu)  
ISSN 1797-5573 (verkkojulkaisu)

---

## TIIVISTELMÄ

Green Care eli luontolähtöinen hyvinvointia edistävä toiminta on herättänyt kiinnostusta eri puolilla maailmaa muun muassa aiheesta kerätyn tutkimustiedon lisääntyttyä. Lisäksi väestön ikääntymisen ja julkisissa palveluissa odotettavien muutosten myötä, tarve uudelle palveluliiketoiminnalle on noussut ajankohtaiseksi. Luonnon, eläimien, metsän tai maa- ja hevostilojen töiden hyödyntäminen systemaattisesti ja tavoitteellisesti hoidon, hoivan, kuntoutuksen, kasvatuksen tai ennaltaehkäisevän toiminnan tukena avaa mahdollisuuksia parantaa ihmisen psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä elämänlaatua eri toimialojen kautta. Suomessa ala on kehityksen alussa, mutta viittauksia luonnon tarjoamiin ratkaisuihin yhteiskunnan haasteiden ja ihmisten hyvinvointiongelmien ratkaisemiseksi on esitetty useissa kansallisissa sekä alueellisissa kehittämissohjelmissa.

Kansainvälisesti Green Care -toiminta usein rinnastetaan Care Farm - tai Social Farming -käsitteiden kanssa. Näillä viitataan maatilaympäristöissä tapahtuvaan hyvinvointia edistävään luontolähtöiseen toimintaan. Suomessa käsite ymmärretään laajemmin erilaisiin luontoympäristöihin tai luontoelementteihin viittaavana toimintana eritellen toiminnalle kaksi eri osa-alueetta: *luontohoiva ja luontovoima*.

Hyvinvoinnin edistäminen on keskeisessä osassa Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategiaa sekä tulevaisuuden visiota. Valmiudet Green Care -toiminnalle on alueella hyvät vaikka termi on monelle vielä tuntematon. Alueella toimivat erilaiset toimintaryhmät ovat aktiivisesti olleet mukana tähänastisessa Green Care -toiminnan kehittämisessä. Yhtäläinen alan kehittämissstrategia on alueelta vielä puuttunut, johon tällä julkaisulla pyritään vastaamaan. Strategia on koottu yhteistyössä alueen mahdollisten Green Care -palveluiden tuottajien tai ostajien kanssa kyselyiden, työryhmien sekä ideaverstaaiden kautta. Kerätyn tiedon perusteella on tunnistettu alueen keskeisimmät tarpeet ja valmiudet Green Care -toiminnan kehittämiseksi maakunnassa.

Etelä-Pohjanmaan Green Care -strategia 2015–2020 sisältää vision vuoteen 2020 sekä neljä painopistealuetta ja yhden läpileikkaavan painopistealueen kehittämiskohteineen. Keskeisiksi toimenpiteiksi on ehdotettu mm. tutkimus- ja kokemustiedon tuottamista ja jalkauttamista, monialaisen koulutuksen tarjoamista sekä palvelutuotteiden ja -mallien kehittämistä ja pilotointia. Lisäksi strategian toteutumisen seurannalle on esitetty joitakin ehdotuksia.

---

---

## ABSTRACT

Green Care is an umbrella term for variety of nature based practices aiming to promote human wellbeing. The concept is already well known in some European countries. However, in Finland it is still developing and finding its place as a part of social and health care services and tourism. There are two different sectors classified for Green Care in Finland: Green rehabilitation and care and Green empowering. The promotion of the welfare is in a central part of the strategy of South Ostrobothnian province and of the vision of the future. The premise to the Green Care services is good in the region even though the term is still unknown to many. The strategy for South-Ostrobothnian Green Care has been written as a part of the project called Green Care for Health, Welfare and Growth to South-Ostrobothnia. The strategy has been collected through the inquiries, teams and idea workshops in the cooperation with the possible producers or buyers of Green Care services of the area. On the basis of the collected information the most central needs for the area and readiness to develop the Green Care operation have been identified in the province. As a result, the vision for the year 2020 is represented with four focus areas and one crosscutting focus area.

---

---

## ESIPUHE

Käsillä oleva Etelä-Pohjanmaan Green Care - strategia vuosille 2015–2020 on kooste valtakunnallisista sekä maakunnallisista Green Care -toiminnan suuntaviivoista ja mahdollisista kehittämiskohteista. Strategian toivotaan tukevan ja yhtäläistävän alueellista Green Care -toiminnan kehittymistä ja saavuttavan alueella niin alan kehittäjät, kouluttajat, tutkijat, päättäjät, viranhaltijat kuin yrittäjätkin. Strategia on koottu osana Manner-Suomen maaseutuohjelma 2007–2013:sta rahoitettua Green Care -toiminnasta terveyttä, hyvinvointia ja kasvua Etelä-Pohjanmaalle -hanketta. Hankkeen toteuttivat yhteistyössä Seinäjoen Ammattikorkeakoulu Oy sekä Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti. Tekijät haluavatkin kiittää sydämellisesti kaikkia strategiatyöhön panoksensa antaneita toimijoita ja asiantuntijoita korvaamattomasta avusta!

Seinäjoella 11.11.2014

**Anu Aalto ja Maria Suomela**

Seinäjoen Ammattikorkeakoulu Oy

**Anne Matilainen**

Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti

---





---

# SISÄLLYS

|   |    |
|---|----|
| TIIVISTELMÄ .....   | 3  |
| ABSTRACT .....  | 4  |
| <br>  |    |
| ESIPUHE .....   | 5  |
| <br>  |    |
| 1. JOHDANTO .....   | 9  |
| 2. GREEN CARE -TOIMINNAN KEHITTYMINEN JA NYKYTILA.....  | 11 |
| 3. GREEN CARE -TOIMINTA OSANA ETELÄ-POHJANMAAN KEHITTÄMISTÄ....   | 14 |
| 4. STRATEGIAN KOKOAMINEN .....  | 18 |
| 5. STRATEGIAN TAVOITTEET JA PAINOPISTEALUEET .....  | 20 |
| 6. STRATEGIAN TOTEUTUS JA SEURANTA.....   | 28 |
| <br>  |    |
| LÄHTEET .....   | 30 |
| <br>  |    |
| LIITE 1. STRATEGIATYÖRYHMÄN KOKOONPANO .....  | 33 |
| <br>  |    |
| <b>KUVAT</b>  |    |
| Kuva 1. Green Care -toiminnan monimuotoisuus ja jakautuminen luontohoiva-<br>ja luontovoimapalveluihin .....  | 12 |
| Kuva 2. Strategiaprosessin kulku.....   | 18 |
| Kuva 3. Painopistealueiden kytkeytyminen toisiinsa, jossa verkostoituminen<br>lähtökohtana sekä läpileikkaavana teemana muiden painopisteiden<br>toteutumiselle ..... | 23 |
| Kuva 4. Esimerkkejä toimenpiteiden "toimeen tarttujista" painopistealueittain ..  | 28 |
| <br>  |    |
| <b>TAULUKKO</b>   |    |
| Taulukko 1. Green Care -toiminnan kehittäminen ja keskeiset toimenpiteet<br>Etelä-Pohjanmaalla .....  | 23 |

---



## 1. Johdanto

Green Care tarkoittaa luontoon liittyvää toimintaa, jolla pyritään edistämään ihmisten elämänlaatua ja hyvinvointia joko ennalta ehkäisevänä tai varsinaisena kuntouttavana toimintana. Toiminta perustuu luontolähtöisiin menetelmiin, joita voidaan käyttää erityyppisissä ympäristöissä, esimerkiksi metsässä, puutarhassa tai maatilalla. Toiminnan hyvinvointivaikutukset syntyvät luonnon elvyttävyyden, toiminnallisuuden ja yhteisöllisyyden kautta (Vehmasto toim. 2014). Kyseessä on ”uusvanha” asia, sillä ihmiset ovat aina hakeutuneet luonnon läheisyyteen ja kokeneet luonnossa olemisen positiiviseksi seikaksi omalle hyvinvoinnilleen. Green Care -toiminnan kehittyminen Euroopassa on ollut nopeaa sen jälkeen, kun luonnon positiivisista vaikutuksista terveyteen ja hyvinvointiin alettiin saada tutkimustietoa (Sitra & MTT, 2013; Nillson ym., 2011; Korpela ym., 2010; Sempik ym., 2010; Tyrväinen ym., 2007; Kaplan & Austin, 2003; Herzog ym., 1997; Kaplan, 1995). Edelläkävijänä voidaan pitää Alankomaita ja Norjaa, jossa Green Care on jo vakiintunut osa hoito- ja kuntoutusjärjestelmää. Vaikka toiminta ei sinänsä ole uutta, käsitteenä Green Care on varsin tuore. Ensimmäisiä kertoja se tuotiin esille Suomessa vasta 2000-luvun puolessa välissä (Soini & Vehmasto 2014). Systemaattista toiminnan kehittäminen on ollut vasta 2000-luvun loppupuolelta lähtien.

Väestön ikääntyminen, julkisten palvelujen yksityistäminen ja luontolähtöisten palvelujen tunnettuuden lisääntyminen ovat nostaneet esiin Green Care -toiminnan tarjoamat uudet liiketoimintamahdollisuudet esimerkiksi maataloille ja matkailuyrityksille. Verkostoitumalla ja uusilla tuote- ja toimialarajat ylittäviä palveluita kehittämällä myös mm. sosiaali- ja terveysalojen yritykset voivat ottaa osansa toimialan kasvusta. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston (Sitra) raportissa Luonnonlukutaito (2013) nostetaan esiin luonnon ja vihreiden ympäristöjen tarjoamia uusia ratkaisuja yhteiskunnan haasteisiin ja hyvinvointiongelmien. Raportissa esitetään myös 10 toimenpidekokonaisuutta, jotka tulisi ottaa myös alueellisen kehittämisen lähtökohdaksi. (Särkkä ym. toim., 2013)

Tämän strategian tarkoituksena on kansallista työtä hyväksi käyttäen nostaa esille ne keskeiset Green Care -toiminnan kehittämiskohdat, joita Etelä-Pohjanmaan alueen toimijat ovat nähneet tärkeiksi kehittää ja viedä eteenpäin. Strategiassa on pyritty myös huomioimaan alueelliset erityispiirteet ja mahdollisuudet. Koska ala on kaikkiaan Suomessa vasta kehityksensä alussa, nähtiin tärkeäksi kartoittaa maakunnan eri toimijoiden näkemyksiä Green Care -toiminnasta ja mahdollisuuksista lisätä luontoelementtejä kuntouttaviin ja ennalta ehkäiseviin palveluihin. Lisäksi on ollut keskeistä löytää asiasta kiinnostuneet tahot mukaan kehittämistyöhön sekä hahmottaa yritysten kehittämistarpeita. Uusia

palveluja on tarpeen innovoida yritys- ja toimialarajat ylittäen, joten Green Care -palvelujen kehittämisessä tarvitaan niin yrittäjien, kuntatoimijoiden kuin asiakkaidenkin näkemyksiä.

Strategia on toteutettu osana Manner-Suomen maaseutuohjelma 2007–2013:sta rahoitettua *Green Care -toiminnasta terveyttä, hyvinvointia ja kasvua Etelä-Pohjanmaalle* -hanketta. Hankkeen toteuttivat yhteistyössä Seinäjoen Ammatikorkeakoulu Oy sekä Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti. Strategia jakautuu neljään eri osioon, joissa kuvataan Green Care -toiminnan nykytilaa ja kytkeytymistä muuhun maakunnalliseen kehitystyöhön, tehdyn strategiatyön taustaa ja strategiaprosessia sekä valittuja strategisia painopisteitä ja toimenpideehdotuksia. Lopussa esitetään ehdotuksia strategian toteutumisen arvioimiseksi.

---

## 2. Green Care -toiminnan kehittyminen ja nykytila

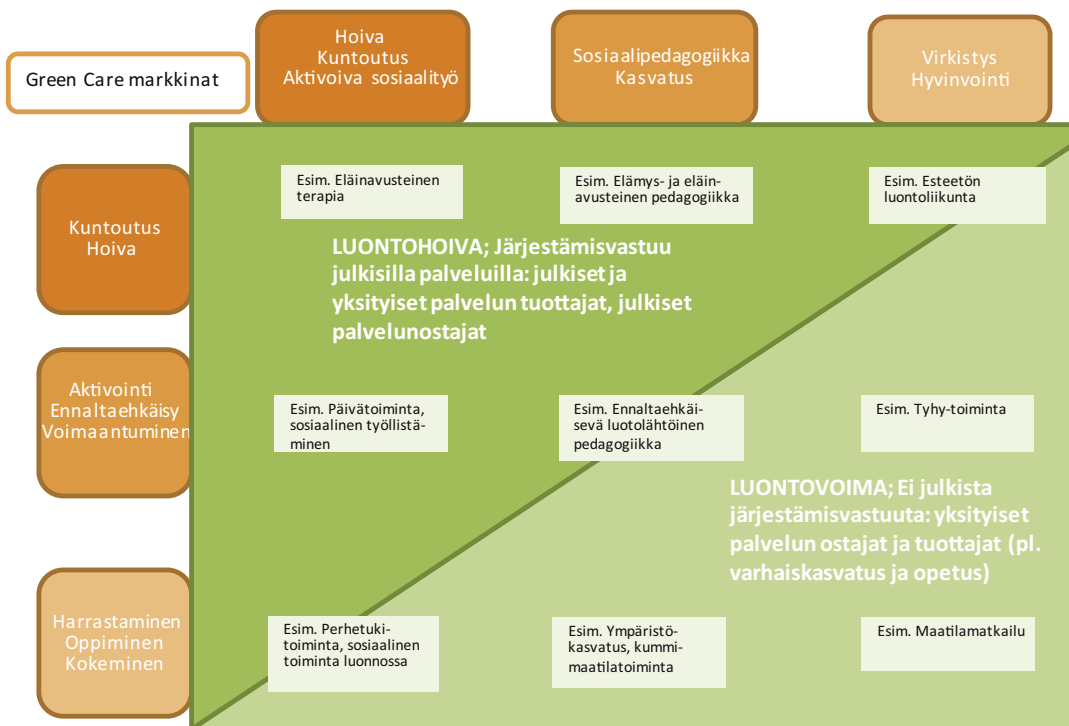
Kansainvälisessä kirjallisuudessa Green Care -toiminnasta puhuttaessa nostetaan usein esille Care Farm tai Social Farming -käsitteet (mm. Hassink ym., 2014; Berget ym., 2012; Dessein, 2008 ). Care Farm -toiminnalla tarkoitetaan terveys-, sosiaali- tai koulutuspalveluiden tarjoamista maatilaympäristössä, usein syystä tai toisesta heikommassa asemassa oleville asiakasryhmille (Hassink ym., 2014; Sempik, 2010). Toiminnalla on esimerkiksi Hollannissa, Isossa-Britanniassa, Ruotsissa ja Norjassa jo pitkät perinteet ja se on linkitetty osaksi julkista palveluntuotantoa erilaisin käytäntein. Muun muassa Alankomaissa Care Farm -toimintaan ottaa osaa viikoittain jo noin 15 000 asiakasta ja palveluita tarjoavia tiloja on noin 1400. Toiminnan laajenemisen on pitkälti mahdollistanut osana julkista palvelujärjestelmää oleva henkilökohtainen palveluseteli. Keskeisin ero Care Farm -käsitteen ja suomalaisen Green Care -käsitteen välillä on vahva maatilaympäristösidonnaisuus sekä toiminnan keskittyminen lähes yksinomaan hoiva- ja kuntoutuspalveluihin (Soini & Vehmasto, 2014). Esimerkiksi Ruotsissa toimintaa edistävä Grön Arena -konsepti on määritelty jopa niinkin tarkkaan, että maatilalla on oltava juuri eläinavusteista toimintaa (Svahn, 2012).

Suomessa kuitenkin myös metsät muodostavat ison osan maaseudun resursseista. Onkin nähty tärkeänä, että Green Care -toiminta ei keskity pelkästään maatilaympäristöön tai maatilakäytäntöön. Kansallisessa keskustelussa Green Care -toiminta on jaettu kahteen eri osa-alueeseen, ns. luontohoivaan ja luontovoimaan. Luontohoivalla tarkoitetaan kuntouttavaa tai ennalta ehkäisevää toimintaa, joka on usein julkisen sektorin järjestämisvastuulla (vastaavasti kuin Care Farm -toiminta). Esimerkkejä hoivapuolen toiminnasta ovat muun muassa luontoa hyödyntävä kuntouttava työtoiminta tai vanhusten ja kehitysvammaisten päivätoiminta. Luontohoiva -toimintaan liittyy runsaasti säästöjä ja toimintaa ohjaavaa ohjeistusta. Usein toimijoilta vaaditaan myös sosiaali- tai terveysalan koulutusta. (Vehmasto 2014)

Luontovoimapalveluissa puolestaan keskeisen osan toimintaa muodostavat erilaiset luontolähtöiset hyvinvointi-, virkistys- ja harrastuspalvelut. Palveluiden asiakaskunta voi olla moninaista eikä heillä tyypillisesti ole kuntouttavaa tarvetta. Opetusta ja koulutuspalveluita lukuun ottamatta luontovoimapalveluiden järjestäminen ei ole julkisen sektorin tehtäviin kuuluvaa. Luontovoimapalveluita voivat tuottaa monet eri tahot, eikä palveluita ole säädelty yhtä tiukasti lainsäädännöllä kuin luontohoivapalveluita. Myöskään palvelun toteuttajalla ei ole sosiaali- tai terveysalan koulutusvaatimuksia. (Vehmasto 2014). Esimerkkejä luontovoimapalveluista ovat mm. leiri- ja luontokoulutoiminta sekä erilainen

tyhy-toiminta. Toiminta onkin luonteeltaan enemmän ennaltaehkäisevää kuin kuntouttavaa toimintaa.

Siinä missä luontohoivapalveluiden asiakkaana tällä hetkellä on usein julkinen ostajataho, luontovoimapuolella asiakkaat ovat yleisimmin yksityisiä henkilöitä, yrityksiä tai niiden työntekijöitä. Tästä johtuen luontovoimapalveluille on tarjolla laajempi markkinapohja alan yrityksille. Toisaalta taas voi olla hankalaa hahmottaa, minkälainen toiminta voidaan laskea Green Care -toiminnaksi ja mikä on pelkästään esimerkiksi luonnossa tapahtuvaa virkistystä tai perinteistä luontomatkailua. Green Care -toiminnan peruselementeiksi on kansallisesti määritelty toiminnan tavoitteellisuus, ammatillisuus ja osaaminen sekä vastuullisuus (Soini ym., 2011). Yhden keskeisen elementin muodostaa myös Green Care -menetelmien käyttö. Green Care -menetelmiksi kutsutaan luontolähtöisiä menetelmiä, joille on ominaista luontoympäristön moniaistinen ja omaehtoinen kokeminen sekä luontoon liittyvä toiminnallisuus ja yhteisöllisyys. Ehkä yleisimmin tunnettuja menetelmiä ovat mm. terapeutin ja sosiaalinen puutarhatoiminta, ratsastusterapia ja eläinavusteinen toiminta sekä seikkailu- ja ympäristökasvatus. Sopivien menetelmien valinta riippuu palveluiden kohderyhmästä.



Kuva 1. Green Care -toiminnan monimuotoisuus ja jakautuminen luontohoiva- ja luontovoimapalveluihin (Vehmasto, 2014)

Green Care on hyvin moninainen käsite ja sitä on kuvailtakin ns. sateenvarjokäsitteenä lukuisille erilaisille teemaan liittyville palveluille ja toiminnalle. Termin moninaisuuden vuoksi eri toimijoiden voikin olla joskus hankala hahmottaa Green Care -toimintaa käsitteenä. Toisaalta taas juuri teeman moninaisuus antaa mahdollisuuden hyvin monenlaiselle toiminnalle aina vapaaehtoistoiminnasta alan yrittäjyyteen saakka. Hyviä lähtökohtia kehittämiselle tuo Green Care -toiminnan ja luontoelementtien sisältyminen sekä valtakunnallisiin että alueellisiin strategioihin ja kehittämissuunnitelmiin. Esimerkkeinä kansallisista ohjelmista voidaan mainita muun muassa Kansallinen metsäohjelma –Metsät parantavat elämänlaatua (2012), Kansallinen luonnonvarastrategia (Sitra 2009) ja Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020- (STM 2010). Myös Suomen uudessa biotalousstrategiassa nostetaan esille luonnonvaroihin liittyvien palveluiden kasvava merkitys osana uutta biotalouden arvoketjua. Luonto ja luonnon kokemus todetaan tärkeäksi hyvinvoinnin lähteeksi, jonka ympärille kehitettävät palvelut ovat liiketoimintamahdollisuus mm. pk-yrityksille (TEM 2014).

---

### 3. Green Care -toiminta osana Etelä-Pohjanmaan kehittämistä

Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategiassa lähitulevaisuuden merkittävimmäksi haasteeksi nostetaan muun muassa väestön ikääntyminen ja sen vaatimat palvelut, laaja-alainen ihmisen hyvinvoinnin turvaaminen, työttömyyden hoitaminen, sekä maaseutu- ja reuna-alueiden elinvoimaisuuden turvaaminen (Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategia 2013–2017). Myös Etelä-Pohjanmaan tulevaisuuden visiossa korostuu hyvinvoinnin edistäminen. Green Care -toiminnan kehittyminen tarjoaa omalta osaltaan ratkaisumahdollisuuksia näihin haasteisiin.

Pitkän aikavälin tavoitteena maakuntastrategiassa mainitaan erityisesti hyvinvointia edistävät palvelut, joista esimerkkinä voidaan nostaa esille sosiaali- ja terveyspalvelut, joita on kehitetty asiakaslähtöisesti, yksityisen ja julkisen tahon yhteistyönä sekä eri sektoreiden välisessä yhteistyössä. Green Care voidaan nähdä vaihtoehtona ja nykyistä palvelutarjontaa täydentävänä toimintana sosiaali-, terveys- ja kuntoutusalojen asiakkaille. Samoin se voi osaltaan maakuntastrategian linjausten mukaisesti viedä eteenpäin yhteiskunnallisesti vastuullista kehittämistä ehkäisemällä huono-osaisuutta ja syrjäytymistä.

Green Care voidaan nähdä myös mahdollisuutena laajentaa hyvinvointi- ja matkailupalveluita ja siten tuovan uusia toimeentulomahdollisuuksia maataloilille ja maaseutuyrityksille. Hyvinvointi- ja matkailupalveluiden, joihin Green Care -toimintakin voidaan liittää, nähdään osaltaan vievän palvelualojen kehitystä eteenpäin maakunnassa. Lisäksi virkistys- ja vapaa-aikatoimintojen sekä liikuntakulttuurin kehittäminen on nostettu yhdeksi strategiseksi kulmakiveksi, joiden avulla voidaan vahvistaa alueen inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Myös matkailulla nähdään olevan edellytyksiä kehittyä kansainväliseksi vetovoimatekijäksi, joka hyödyntää erityisesti hyvinvointiin, liikuntaan, luontoon ja eteläpohjalaiseen kulttuuriin liittyviä teemoja (Kortesuoma, 2013). Etelä-Pohjanmaan matkailustrategian matkailun tulevaisuuden trendeissä todetaan myös ikääntyvällä ja työikäisellä väestöllä olevan matkailuun kohdistuvia tarpeita, jotka erityisesti voivat vaikuttaa hyvinvointi- ja terveysturmatkailun kysynnän lisääntymiseen. Lüksipalveluissakin haetaan merkityksellistä sisältöä.

Vaikka maakunnallisissa strategioissa Green Care ei suoranaisesti tule termitä esille, se on nostettu yhdeksi keskeiseksi kehittämiskohteeksi useissa maakunnan toimintaryhmien strategioissa. Muun muassa Seinäjoen seudun kehittämissyödistys Liiveri ry:n strategiassa kaupunki ja sitä ympäröivä maaseutu nähdään potentiaalisena ympäristönä Green Care -toiminnan edistämiseksi. Strategiassa todetaan, että alueen luontoympäristöä tulee hyödyntää myös

---



---

asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Green Care on jopa käsitetasolla nostettu yhdeksi merkittäväksi uudeksi hyvinvointipalvelumalliksi (Pysy ja Paranoo, 2014). Liiveri ry:n kautta on sen toimialueella jo edellisellä ohjelmakaudella tuettu Green Care -toiminnan käynnistämistä ja uudessa strategiassa on linjattu kehittämistyön jatkaminen.

Suupohjan kehittämisstrategiassa 2015–2020 puolestaan korostetaan aktiivisen kehityksen kohteena yritysten, kuntien ja järjestöjen palveluiden tuottamista sekä uusien toimintamallien kehittämistä ja kokeilemistä. Alueen ikääntyvän väestön nähdään aiheuttavan paineita uusien palvelumallien löytymiselle. Green Care mainitaan myös strategian `pienyrittäjyys ja työpaikat` -osiossa, toimenpiteinä, joiden kautta uusia työpaikkoja ja yrittäjyyttä pystyttäisiin luomaan alueelle. (Uudet tuulet - Suupohjan paikallinen kehittämisstrategia vuosille 2014–2020, 2014).

Aisaparin strategiassa kuvataan muun muassa maaseudun voiman olevan, rakenteiden ja suurten massojen sijaan, luonnon resurssien arvostamisessa ja älykkäässä hyödyntämisessä. Strategiassa ei kuitenkaan suoraan mainita käsitettä Green Care. Sen sijaan tavoitteina on teemoja, joihin myös Green Care voidaan liittää. Tällaisia ovat muun muassa sosiaaliset innovaatiot, laadukkaat lähipalvelut ja yhteisöllinen toiminta syrjäytymisen ehkäisyssä. (Aisaparin strategia 2014–2020, 2014).

Kuudestaan ry:n strategiassa puolestaan maaseudun elinkeinotoiminnan kehittämisessä hyvinvointipalveluilla arvioidaan olevan merkittävä rooli, ja hyvinvointi- ja terveystalouden tuottamisen luonto- ja maaseutu ympäristössä on arvioitu olevan kasvava eurooppalainen suuntaus. Maaseutu antaa mahdollisuuksia tarjota ja kehittää uudenlaista hoiva- ja hyvinvointipalveluiden yritystoimintaa. Väestön ikääntymisen ja hoivasuhteen kapeutumisen takia alueella on kasvavaa tarvetta näille palveluille. (Elävä maaseutu – hyvinvoivat ihmiset. Kuudestaan ry:n strategia 2014 – 2020, 2014)

Kuten yllä olevat uudet strategiatkin tuovat esille, toimintaryhmät ovat olleet Etelä-Pohjanmaan alueella aktiivisia Green Care -teeman kehittämisessä. Ne ovat edellisellä ohjelmakaudella yhdessä rahoittaneet maakunnan ensimmäisen varsinaisen teemaan liittyvän hankkeen, jolla on selvitetty Green Care -toiminnan mahdollisuuksia ja toimintaympäristöä Etelä-Pohjanmaalla (Green Care Etelä-Pohjanmaa) Tässä vuosina 2011–2013 Sedu Aikuiskoulutuksen toteuttamassa esiselvityshankkeessa koottiin Green Care -toiminnasta kiinnostuneiden yrittäjien verkosto ja heräteltiin potentiaalisia toimijoita sekä tuottaja- että ostajakentässä. Hankkeen jatkotoimenpiteinä nähtiin tärkeänä

---

syventää osaamista sekä asiakasryhmäkohtaisesti että liiketoimintaosaamisen puolella. Kaiken kaikkiaan maakunnassa on kuitenkin toteutettu varsin vähän Green Care -toiminnan kehittämiseen tähtäviä hankkeita muihin maakuntiin verrattuna. Joitakin on kuitenkin käynnistetty, esim. Nordic Green Care -hanke. Lisäksi Sedu Aikuiskoulutus on toteuttanut Green Care -yrittöstoimintaa tukevaa koulutusta.

Etelä-Pohjanmaalla voidaan nostaa myös esille tiettyjä maakunnallisia erityispiirteitä, joiden kehittämiseen myös Green Care -ajattelu olisi luontevaa linkittää. Maakuntaa sekä aluerakenteen että elinkeinoelämän pohjalta kuvaa ruoantuotanto. Maatiloja on alueella noin 6 600 ja Suomen ruoantuotannosta 14 % tulee Etelä-Pohjanmaan maakunnasta. Alueella on vahvaa osaamista elintarviketutkimuksen ja yrittäjyyden maakuntana. Maakuntastrategiassa onkin linjattu painotus tehokkaiden ja kestävien ruokaratkaisujen edistämisestä. Tätä tavoitetta tukee muun muassa alueelle laadittu innovatiiviset kaupungit ohjelma (INKA) sekä Ruokaprovinssi-ohjelma. Näiden molempien kehittämisohjelmien yhtenä painopisteenä ovat hyvinvoinnin ja ruoan yhdistämisen vahvistaminen. Seinäjoen seudun innovatiiviset kaupungit (INKA) -ohjelma kulkee nimellä *Green Creative Garden – Ruokajärjestelmien kestävät ja tehokkaat ratkaisut*, ja sen avulla pyritään edistämään suomalaista yritystoimintaa ruoka-alan erityisosaajina sekä luomaan pysyvyyttä muun muassa kestäviin ruokaketjun prosesseihin sekä varmistamaan käyttäjäkokemuksiin ja elämyksiin perustuvaa ruoka-alan kehitystä. Green Care – toimialan kehittäminen osana alueellista INKA-kehitystyötä luo mahdollisuuksia uudentlaiselle liiketoiminnalle, jossa yhdistyvät mm. hyvinvoinnin edistäminen, elämyksien tuottaminen sekä ruoka-alan kestävyteen kohdistetut tavoitteet (ELY-keskus, 2013).

Maakunnassa toimii myös ainutlaatuinen suomalaisten korkeakoulujen yhteistyöverkosto, Epanet-verkosto, jonka toimintaa koordinoi Etelä-Pohjanmaa korkeakouluyhdistys ry. Verkoston tavoitteena on edistää alueen tutkijoiden ja kehittämistyötä tekevien ammattilaisten yhteistyötä. Maakunnan vahvoja toimialoja tukeva monitieteellinen tutkimus on määritelty Epanet-verkoston yhdeksi erityiseksi kehittämiskohteeksi (esim. elintarvikkeet ja hyvinvointi). Epanet-verkostossa mukana olevia yliopistoja ovat Helsingin yliopisto, Sibelius-Akatemia, Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto, Turun yliopisto ja Vaasan yliopisto. Green Care -toiminnan kehittämisessä hyödynnettäviä potentiaalisia tutkimusryhmiä ovat muun muassa elintarvikekehitys, kuluttajakäyttäytyminen elintarvikealalla, yrittäjyys sekä lasten ja nuorten terveyden edistäminen (Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys 2014).

---

---

Green Care -toiminnan edellytyksiä maakunnassa on selvitetty myös *Green Care -toiminnasta terveyttä, hyvinvointia ja kasvua Etelä-Pohjanmaalle* -hankkeen toteuttamissa selvityksissä keväällä 2014. Näiden avulla pyrittiin selvittämään, millaisia kehittymisen mahdollisuuksia Green Care -palveluilla on Etelä-Pohjanmaalla. Toinen kartoituksista kohdistui yksityisiin palvelu- ja päiväkoteihin sekä hyvinvointimatkailualan yrityksiin. Toisessa puolestaan tarkasteltiin julkisten organisaatioiden (julkiset sosiaali- ja opetustoimet, sairaanhoitopiiri, yhdistykset, ym. luontoalojen aluetoimijat) kiinnostusta ja näkemyksiä alan kehittämiseen (Suomela, 2014).

Yritysselvityksen perusteella voidaan todeta, että erityisesti Etelä-Pohjanmaan yksityisissä palvelukodeissa on jo jossakin muodossa käytössä Green Care -toimintaan liittyviä menetelmiä. Puutarhat sekä luonnossa liikkuminen ovat jo nyt osana toimintaa monissa palvelukodeissa. Tilaa toiminnan lisäämiselle ja monipuolistamiselle tunnistettiin silti olevan. Yrityksissä ollaan myös kiinnostuneita Green Care -toiminnan kehittamisestä ja osaamisen vahvistamisesta. Valmiudet alueella ovat siis hyvät, mutta erityisesti yritysneuvontaa kaivataan lisää. Julkisella sektorilla puolestaan Green Care nähtiin yleisesti potentiaalisenä keinona lisätä toimeentuloa maaseudulla sekä menetelmänä edistää ihmisten hyvinvointia. Vastauksissa ilmeni kuitenkin Green Care -termin tuntemattomuus, sillä lähes puolet vastaajista ei tuntenut käsitettä, vaikka sen sisältö ehkä olikin jollain tasolla tuttu. Tämä on olennaista huomata kehittämistyön kannalta, jossa tulee entistä enemmän tuoda esille Green Care -käsitteen ja sen sisällön yhteenkuuluvuutta, jotta eri toimijat osaavat yhdistää luontolähtöisen hyvinvointipalvelun Green Care -toiminnaksi.

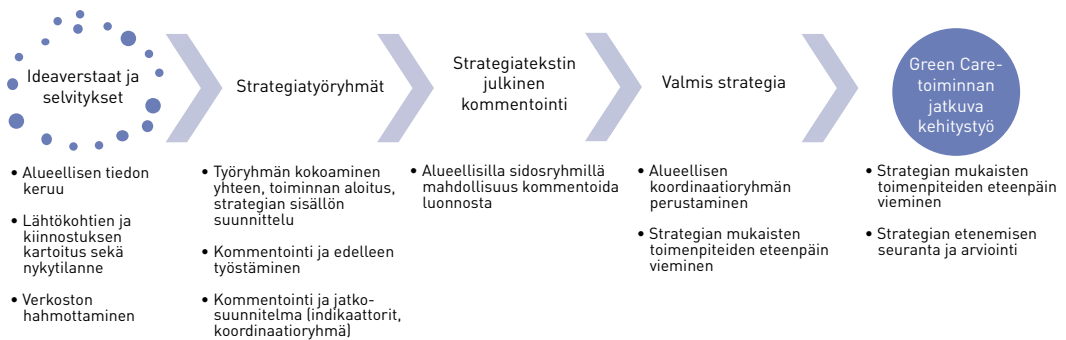
Selvitysten tulokset osoittivat myös, että Green Care -toiminta koetaan toimijoiden mielestä pääosin positiivisena lisäarvona. Vaikka esille nousikin asenteisiin vaikuttaminen ja niiden muuttaminen positiiviseksi yhtenä keskeisenä Green Care -toiminnan haasteena, vastaukset osoittavat, että Etelä-Pohjanmaalla on jo iso joukko toimijoita, jotka näkevät Green Care -toiminnan tärkeänä hyvinvointipalveluiden sekä kasvatustyön kehittämiskohteena.

---

## 4. Strategian kokoaminen

Etelä-Pohjanmaan Green Care -strategia on rakennettu laajan toimijajoukon avulla ja näkemyksiä alan kehittämisestä ja keskeisistä kehittämistarpeista on koottu usealla eri tavalla. Strategian kirjoittamistyöstä ovat vastanneet Seinäjoen ammattikorkeakoulu Oy ja Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti. Tarkemmin strategiaprosessin kulkua on havainnollistettu kuvassa 2.

Näkemyksiä strategiatyön pohjaksi on koottu avointen keskustelutilaisuuksien ja työpajojen sekä kyselyiden avulla. Keväällä 2014 toteutettiin alueellisten mielipiteiden keräämiseksi kaikille aiheesta kiinnostuneille avoimia Green Care -verstaita maakunnassa. Verstaita toteutettiin yhteensä 4: Ilmajoella (Seinäjoen seutukunta), Kauhajoella (Suupohjan seutukunta), Alavudella (Kuusiokuntien seutukunta) ja Alajärvellä (Järvisseudun seutukunta). Verstaissa tuotettiin lukuisia erityyppisiä ideoita toiminnan kehittämiseksi ja otettiin kantaa kehittämistyön prioriteetteihin. Nämä verstaissa esiin tulleet ideat on huomioitu strategian eteenpäin työstämisessä. Lisäksi kehittämistyön lähtökohtia selvitettiin sekä yrittäjille että julkisille toimijoille suunnattujen kyselyjen kautta, joiden tuloksia on kuvattu tiivistettynä edellisessä luvussa. Tuloksista voi lukea tarkemmin myös artikkelista: Green Care -palvelujen kehittymisen mahdollisuuksia ja haasteita (Aalto, Matilainen, Suomela, 2014).



Kuva 2. Strategiaprosessin kulku

Alueellisten verstaiden ja kartoitusten lisäksi Green Care -strategian työstämistä varten muodostettiin strategiatyöryhmä, johon kutsuttiin edustajat 11 eri organisaatioista. Työryhmään osallistuneet tahot edustavat Green Care -toiminnan kehittäjiä, kouluttajia, yrittäjiä sekä palveluiden ostajia. Tavoitteena on, että strategiatyöryhmä jatkaa strategian toteutumista seuraavana ja arvioivana alueellisena koordinaatioryhmänä. Tarkemmin strategiatyöryhmän kokoonpano on kuvattu Liitteessä 1.

Verstaiden ja strategiaryhmän keskustelujen pohjalta syntyi alueellisen Green Care -strategian visio ja edelleen painopistealueet. Strategiaryhmä kokoontui kolme kertaa työstämään ja kommentoimaan strategian sisältöä. Kirjoitustyöstä vastasi Green Care -toiminnasta terveyttä, hyvinvointia ja kasvua Etelä-Pohjanmaalle -projektin henkilöstö. Strategiavalmistelun loppuvaiheessa luonnos lähetettiin myös sähköisenä versiona keskeisille sidosryhmille kommenttikierrokselle. Yhteensä suoria kommenttipyyntöjä lähetettiin 400. Nämä kommentit otettiin huomioon strategian lopullisessa muotoilussa.

---

## 5. Strategian tavoitteet ja painopistealueet

### Visio

Eteläpohjalainen Green Care -toiminta on tunnettu ja vakiintunut osa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyönä tuotettavia hyvinvointipalveluja.

Eteläpohjalaisen Green Care -toiminnan osalta tavoitteina on yhtäältä yrittäjyyden edistäminen ja liiketoiminnan kehittäminen. Toisaalta tavoitellaan myös palvelujen monipuolistamista sosiaali-, terveys-, ja kasvatusalalla sekä hyvinvointialalla laajemminkin. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää alueen toimijoilta riittävää ymmärrystä Green Care -toiminnasta ja sen mahdollisuuksista. Painopistealueet, joilla Green Care -toimintaa ensisijaisesti kehitetään Etelä-Pohjanmaalla, ovat: 1) toiminnan tunnettuuden lisääminen, 2) osaamisen vahvistaminen, 3) toimintakonseptien kehittäminen ja 4) maaseutu ympäristön ja ruokaketjun hyödyntäminen Green Care -toiminnassa. Lisäksi toiminnan kehittämisessä huomioidaan läpileikkaavana painopistealueena verkostoitumisen lisääminen sekä toimialan sisällä että ennen kaikkea yli sektorirajojen.

### Painopiste 1. Green Care -toiminnan tunnettuuden lisääminen

Green Care -toiminnan tunnettuus on edellytys sen kehittämiselle Etelä-Pohjanmaalla. Toiminnasta saatavan sekä tutkimus- että kokemustiedon välittämisen avulla voidaan vaikuttaa Green Care -toimintaan liittyvien asenteiden muuttamiseen myönteisemmiksi.

Tunnettuuden lisäämisessä keskeistä on yhteisesti jaettava käsitys siitä, millaista mielikuvaa Green Care -toiminnasta halutaan vahvistaa. Pelkkä käsitteen tunteminen ei riitä, vaan sen halutaan yhdistyvän mielikuvaan uskottavasta ja vaikuttavasta toiminnasta. Riittävä osaamisen taso ja ammattimainen toiminta on olennaista halutun imagon rakentamisessa, joka voi lisääntyä osaamista sekä laatutyötä vahvistamalla. Tietoa ja kokemuksia tarvitaan niin palvelun tuottajien, ostajien kuin käyttäjienkin näkökulmasta. Kaikkiaan tulee kehittää keinoja laadukkaasti Green Care -toiminnan esiintuomiseksi. Tässä tehtävässä tarvitaan sekä valtakunnallisia että alueellisia toimijoita.

Kehittämistä edellyttäviä asioita tunnettuuden lisäämiseksi on myös toiminnan vaikuttavuuden arvioinnista saaduista tuloksista tiedottaminen. Ammattimaisuuden ja uskottavuuden kannalta on tärkeää saada uutta tutkimustietoa Green Care -toiminnan merkityksestä ja vaikutuksista ihmisten terveydelle ja hyvinvoinnille. Koska Green Care -toiminnan vaikutuksista eri kohderyhmiin on olemassa vielä verrattain vähän tutkimustietoa, on tunnettuuden lisäämisessä myös kokemustiedolla merkittävä rooli. Tällä tarkoitetaan sekä asiakkaiden että viranomaisten

---

tutustumista palveluihin ja niiden vaikutuksiin käytännön tasolla. Näin voidaan vaikuttaa mm. asenteisiin Green Care -toimintaa kohtaan. Tunnettuuden lisäämisessä on syytä edelleen hyödyntää sekä kotimaahan että ulkomaille suuntautuvia opintomatkoja. Olennaista on löytää eri organisaatioista avainhenkilöitä, joita kannattaa tutustuttaa Green Care -toimintaan käytännön kautta.

### **Painopiste 2. Green Care -osaamisen vahvistaminen**

Green Care -toiminta perustuu osaamispohjaisiin palveluihin. Ennen kuin toimintakonsepteja voidaan viedä eteenpäin, on pystyttävä luomaan maakuntaan riittävä määrä tarvittavaa osaamista. Green Care -toiminta edellyttää sekä yrittäjiltä että muilta toimijoilta hyvin monenlaista osaamista sekä lisäksi taitoa yhdistää näitä. Tyypillisimpiä osaamisen osa-alueita ovat Green Care -menetelmäosaaminen, sosiaali- ja terveysalan tai matkailualan osaaminen sekä liiketoimintaan liittyvä perusosaaminen.

Green Care -menetelmäosaamisen laajentaminen sosiaali- ja terveysalan, matkailualan sekä luontoalan ammattilaisten keskuudessa on noussut tärkeäksi kehittämiskohteeksi. Tämä pitää sisällään sekä luonnon hyvinvointivaikutuksiin liittyvää osaamista, mutta myös erityisryhmien asiakaspalveluun ja ohjaukseen liittyvää osaamista. Vastaavasti yhtä tärkeää on kehittää Green Care -toimijoiden liiketoimintaosaamista, jotta toiminta olisi liiketaloudellisesti kannattavaa. Alueellisina kehittämiskohteina on syytä nostaa esille myös Green Care -toiminnan sisällyttäminen nykyistä enemmän mukaan tutkintokoulutuksiin sekä yhtenäisten Green Care -koulutussisältöjen luominen eri asteille samansuuntaisesti valtakunnallisten linjausten kanssa.

### **Painopiste 3. Green Care -toimintakonseptien kehittäminen**

Toimintakonseptien kehittämiseen kuuluu erilaisten liiketoiminta- ja palvelukonseptien rakentaminen sekä yhteistyön kehittäminen julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä. Toimintakonseptit voivat olla puhtaasti kannattavaan liiketoimintaan tähtäviä yritys-konsepteja. On kuitenkin huomattava, että myös julkinen sektori voi itsekseen toteuttaa Green Care -toimintaa ja sisällyttää Green Care -elementtejä nykyisiin palveluihinsa. Lisäksi erilaiset järjestöt ja vapaaehtoistoimijat ovat keskeinen Green Care -palveluita kehittävä taho. Myös näille toimijoille kaivataan erilaisia toimintakonsepteja, joiden kautta Green Care -toimintaa voidaan viedä eteenpäin. Samalla pystytään vaikuttamaan Green Care -tietoisuuden lisääntymiseen ja asenteisiin Green Care -toimintaa kohtaan.

Koska Green Care pitää sisällään lukuisia erilaisia toimintamuotoja, on keskeistä löytää ja kehittää erilaisille kohderyhmille suunnattuihin palveluihin sopivia toi-

mintamalleja. Lisäksi on tärkeää kehittää kannattavaan liiketoimintaan tähtäviä liiketoiminta- ja ansaintamalleja. Toimintakonseptien kehittämisen keskeiset edellytykset ovat yhteistyö ja verkostoituminen sekä Green Care -toimijoiden kesken että eri sektoreiden välillä käytännön pilottien ja kokeiluiden käynnistämiseksi ja toiminnan vakiinnuttamiseksi. Jotta tuotteistamista voidaan viedä eteenpäin, on myös tärkeää kiinnittää huomiota Green Care -toiminnan laatuun, vaikuttavuuden arviointiin ja tutkimustiedon hyödyntämiseen.

#### **Painopiste 4: Maaseutu ympäristön ja ruokaketjun hyödyntäminen Green Care -toiminnassa**

Strategian toteutumisen kannalta on tiedostettava myös alueen vahvuudet ja yhteiset kehittämistavoitteet. Siten maakunnallisen elinkeinoelämän ja hyvinvoinnin edistäminen on linjassa alueen muun kehittämistyön kanssa. Ruokaketjun, maaseutu ympäristön ja Green Care -toiminnan yhdistäminen on luonnollinen valinta Etelä-Pohjanmaan maakunnalliseksi Green Care -erityspiirteeksi. Green Care -toiminnan mahdollisuudet osana ruokaketjua ovat laajat. Ruoka itsessään voidaan nähdä hyvinvoinnin lähteenä ja ruoan valmistamisella voi olla yhteisöllisyyttä lisääviä vaikutuksia luontoelementtien avulla tai maatilaympäristössä toteutettuina.

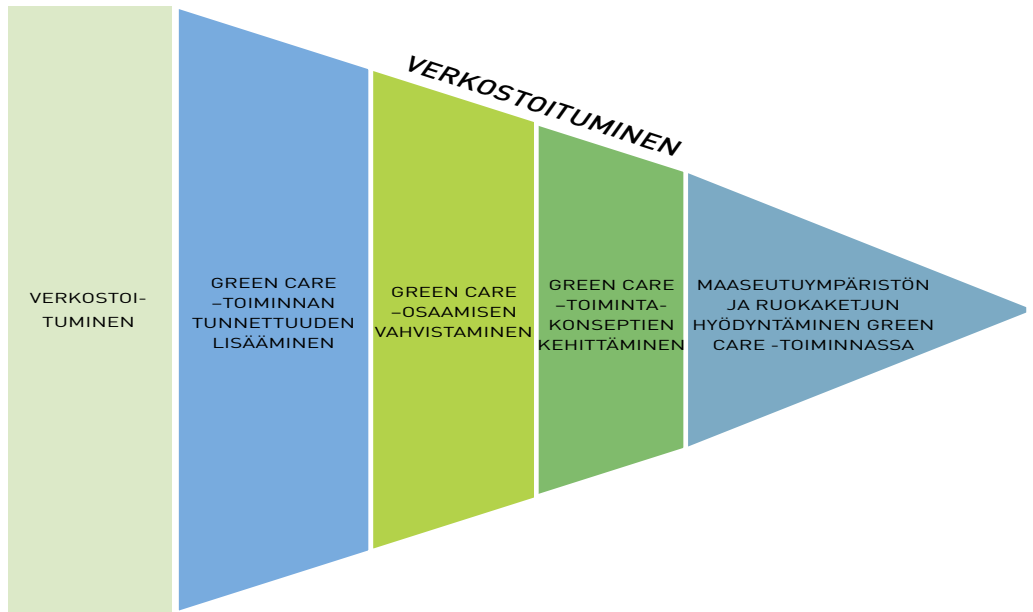
Mualla Euroopassa Green Care -konsepteista maatilälähtöinen Care farming eli hoivamaatila on yksi tunnetuimmista alan toimintamuodoista. Konseptissa hyödynnetään maatiloja mm. elvyttävänä ympäristönä sekä yhteisöllisyyden ja toiminnallisuuden edistämiseksi. Ruokaa ja Green Care -toimintaa voidaan yhdistää esimerkiksi luontomatkailun, ruokailutilanteiden ja ruoan valmistuksen ja -keruun osana.

#### **Läpileikkaava painopiste: Verkostoitumisen lisääminen**

Yllämainittujen painopisteiden lisäksi strategiassa nostetaan esille yksi läpileikkaava painopiste, verkostoitumisen lisääminen. Verkostoituminen on olennaisessa osassa kehittämistyötä, sillä Green Care -toiminta edellyttää usein eri alojen toimijoiden välistä yhteistyötä, esimerkiksi mautilojen, matkailuyritysten ja luonto-osaajien sekä sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan ammattilaisten välillä. Samoin Green Care -palveluihin linkittyvät tiiviisti niin julkinen sektori, yksityinen yrittäjyys kuin vapaaehtoistoimintakin. Jotta teemaa pystytään kunnonla viemään eteenpäin, on jokaisen painopisteen sisällä ensiarvoisen tärkeää huolehtia alueen toimijoiden verkottamisesta sekä toimialan sisällä että ennen kaikkea yli sektorirajojen.

---





Kuva 3. Painopistealueiden kytkeytyminen toisiinsa, jossa verkostoituminen lähtökohtana sekä läpileikkaavana teemana muiden painopisteiden toteutumislle.

Taulukko 1. Green Care -toiminnan kehittäminen ja keskeiset toimenpiteet Etelä-Pohjanmaalla

| PAINOPISTE                                       | KEHITTÄMISKOHDE   | MAHDOLLISIA TOIMENPITEITÄ   | MITTARIT  |
|--|---|---|---|
| 1. GREEN CARE -TOIMINNAN TUNNETTUUDEN LISÄÄMINEN | Green Care -toiminta tunnetaan osana hyvinvointipalveluja                                 | Toiminnasta saatuja tutkimustietoja popularisoidaan sekä alan ostajatahoille (esim. kunnalliset toimijat, erilaiset järjestöt, yksityiset henkilöt) että palveluntarjoajille (esim. yritykset, erilaiset järjestöt).<br><br>Käyttäjäkokenemusten kokoaminen ja julkistaminen erityisesti ostajatahoille<br><br>Opintomatkat kotimaahan ja ulkomaille avainhenkilöille (erityisesti ostajatahot, mutta myös palveluntarjoajat ja yrittäjäksi aikovat)<br><br>Erilaiset seminaarit ja tilaisuudet | Toiminnassa mukana olevien organisaatioiden ja henkilöiden lkm.<br><br>Järjestettyjen tapahtumien, opintoretkien ja tilaisuuksien lkm   |
|  | Maakunnallinen Green Care -toiminnan aktivointi ja vahva linkitys kansalliseen toimintaan | Maakunnallinen Green Care - "koordinaattori" tiedottamaan Green Care -toiminnan mahdollisuuksista ja edistämään toiminnan tunnettuutta, vetämään koordinaatioryhmän toimintaa sekä tukemaan alueen kehittämistoimintaa  | Olemassa oleva, tehokkaasti toimiva alueellinen koordinaatioryhmä<br><br>Maakunnallisen verkoston jäsenmäärä<br><br>Green Care -toimintaan maakunnassa käytetty kehittämispanos (€, hankkeiden lkm) |

| PAINOPISTE  | KEHITTÄMISKOHDE  | MAHDOLLISIA TOIMENPITEITÄ   | MITTARIT  |
|---|--|---|---|
| <b>2.<br/>GREEN CARE<br/>-OSAAMISEN<br/>VAHVISTAMINEN</b> | Green Care -menetelmäosaamisen laajentaminen sosi-aali- ja terveysalan, matkailualan sekä luontoalan ammatti-laisten keskuudessa | Green Care -menetelmäosaamisen kehittäminen sote-alan ammattilaisten keskuudessa.<br><br>Green Care -menetelmäosaamisen kehittäminen matkailualan ammattilaisten keskuudessa edistämään Green Care -pohjaisten tuotteiden tuotekehitystä.<br><br>Erityisryhmien kohtaamiseen liittyvän osaamisen vahvistaminen luontoalan yrittäjien keskuudessa. | Green Care -koulutuskokonaisuuksien lkm<br><br>Koulutuksiin osallistuneiden, eri kohderyhmiin kuuluvien henkilöiden lkm   |
|   | Green Care -toimijoiden liiketoimintaosaamisen kehittäminen  | Liiketoimintaosaamisen kehittäminen<br><br>Maatilojen ja muiden Green Care -toimintaa suunnittelevien kannattavan liiketoiminnan edellytysten kartoittaminen ja edistäminen.<br><br>Mentorointi-ohjelman rakentaminen aloittelevien ja kokeneempien yrittäjien välille.   | Green Care -koulutuskokonaisuuksien lkm<br>Koulutuksiin osallistuneiden, eri kohderyhmiin kuuluvien henkilöiden lkm<br><br>Tehtyjen yrityskartoitusten ja suunnitelmien lkm<br><br>Mentorointiprosessien lkm ja mentorointiin osallistuneiden yritysten lkm<br><br>Syntyneiden uusien yritysten lkm |
|   | Green Care -toiminnan sisällyttäminen entistä laajemmin mukaan tutkinto- ja täydennyskoulutukseen                                | Green Care -kokonaisuudet valinnaisiksi opinnoiksi yhteistyössä oppilaitosten kesken.<br><br>Yhtenäisten Green Care -koulutussisältöjen luominen eri asteille samansuuntaisesti valtakunnallisten linjausten kanssa.  | Tarjolla olevien valinnaisten Green Care-opintokokonaisuuksien lkm<br><br>Koulutuksiin osallistuneiden lkm  |

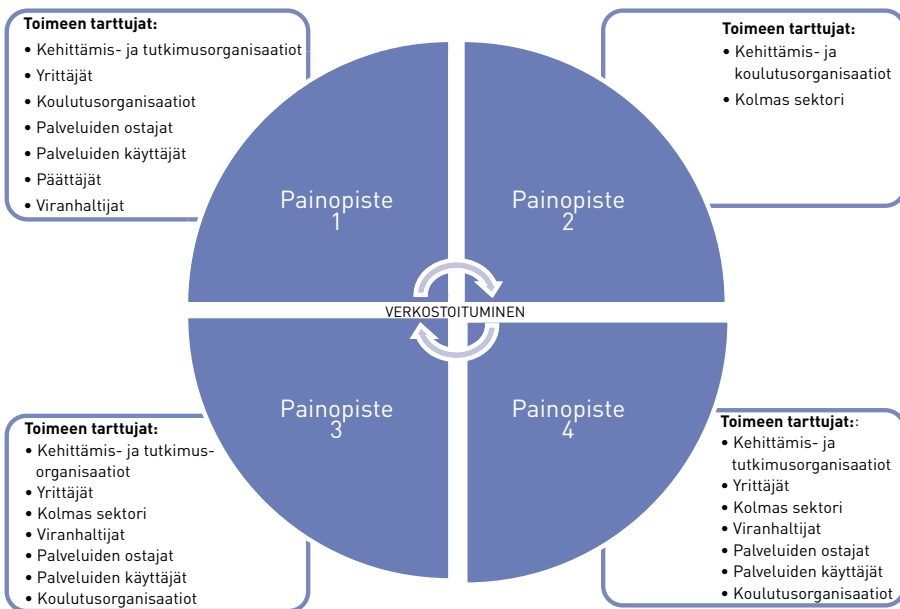
| PAINOPISTE   | KEHITTÄMISKOHDE  | MAHDOLLISIA TOIMENPITEITÄ   | MITTARIT   |
|--|--|---|--|
| 3.<br>GREEN CARE<br>-TOIMINTA-<br>KONSEPTIEN<br>KEHITTÄMINEN | Käytännön pilottien ja kokeiluiden käynnistäminen yhteistyössä, sekä GC-toimijoiden kesken että eri sektoreiden välillä. | <p>Sekä liiketoimintamallien että julkisen sektorin ja vapaaehtoistoiminnan omaan käyttöön tarkoitettujen toimintamallien kehittäminen ja kokeilu.</p> <p>Esimerkiksi:<br/>HOIVA, KUNTOUTUS JA AKTIIVOIVA SOSIAALITYÖ: erilaiset vanhuk-<br/>sille, mielenterveyskuntoutujille,<br/>kehitysvammaisille ja työttömille<br/>suunnatut päivätoimintakokeilut</p> <p>SOSIAALIPEDAGOGIIKKA, KAS-<br/>VATUS: koulutoiminnan ja Green<br/>Care -toiminnan yhdistäminen,<br/>nuorten luontosuhteen kehittämi-<br/>nen, ennaltaehkäisevän toiminnan<br/>kokeilut</p> <p>VIRKISTYS, HYVINVOINTI: ennal-<br/>taehkäisevän toiminnan kokeilut,<br/>Green Care -toiminnan linkitys<br/>matkailun ja tyhy-toiminnan eri-<br/>tyistuositteeksi</p> | <p>Asiakassopimusten ja -<br/>suhteiden lkm</p> <p>Toimintaan osallistuvien<br/>lkm</p> <p>Käynnistettyjen pilottien<br/>lkm</p>   |
|  | Kannattavaan yritys-<br>toimintaan tähtäävien<br>liiketoiminta- ja<br>ansaintamallien<br>kehittäminen                    | <p>Kansallisen Green Care -laa-<br/>tuohjeistuksen jalkauttaminen<br/>alueelle.</p> <p>Käytännön pilottien ja kokeiluiden<br/>käynnistäminen.</p> <p>Kansainvälisten ja kansallisten<br/>toimivien mallien jalkauttaminen<br/>alueelle.</p> <p>Alkavien yrittäjien tukeminen neu-<br/>vonnan, konsultoinnin ja verkos-<br/>toitumisen keinoin.</p> <p>Vapaaehtoistyön ja Green Care<br/>-toiminnan linkittäminen, toimivia<br/>malleja kokeiluun.</p>   | <p>Laatuohjeistuksen käyt-<br/>töönottaneiden yritysten/<br/>toimijoiden lkm</p> <p>Asiakassopimusten ja<br/>-suhteiden lkm</p> <p>Toimintaan osallistuvien<br/>lkm</p> <p>Käynnistettyjen pilottien<br/>lkm</p> <p>Uusien yritysten lkm</p> <p>Kehitettyjen aktiviteet-<br/>tien ja toimintamallien<br/>lkm</p> |
|  | Palveluiden kehittä-<br>minen käyttäjäläh-<br>töisesti   | <p>Palveluiden kehittäminen ja<br/>testaus, tuotteistaminen sekä<br/>tuotteiden kehittäminen myytävik-<br/>si kokonaisuuksiksi.</p> <p>Kansainvälisten ja kansallisten<br/>toimivien mallien jalkauttaminen<br/>alueelle.</p> <p>Kansallisen Green Care -laa-<br/>tuohjeistuksen jalkauttaminen<br/>alueelle.</p> <p>Teknologisten sovellusten kehittä-<br/>minen.</p>  | <p>Kehitettyjen palveluiden<br/>ja tuotteiden lkm sekä<br/>hoiva- että voimapuo-<br/>lella.</p> <p>Laatustandardin mu-<br/>kaisten tuotteiden ja<br/>palveluiden lkm</p> <p>Asiakassopimusten ja<br/>-suhteiden lkm</p> <p>Toimintaan osallistuvien<br/>lkm</p> <p>Kehitettyjen sovellusten<br/>lkm</p>          |

| PAINOPISTE | KEHITTÄMISKOHDE   | MAHDOLLISIA TOIMENPITEITÄ  | MITTARIT  |
|------------|---|--|---|
|            | Green Care -toiminnan vaikuttavuuden arviointi ja tutkimustiedon lisääminen | <p>Toiminnan vaikuttavuuden seurannan yhtenäistäminen osaksi kaikkea toteutettavaa kokeilu- ja pilotoititoimintaa.</p> <p>Yhteistyö tutkimuksen ja kehittämistoiminnan välillä laadukkaan ja luotettavan seurantatiedon kokoamiseksi.</p> <p>Kansainvälisten ja kansallisten kokemusten ja tutkimustulosten käyttö alueellisen toiminnan tukena.</p> <p>Teknologisten sovellusten kehittäminen vaikuttavuuden mittaamiseksi ja todentamiseksi.</p> | <p>Hankkeiden/pilottien lkm, jotka käyttävät yhtenäistettyä vaikuttavuuden seurantaa</p> <p>Luotujen yhteistyöverkostojen lkm</p> <p>Sovelluksilla mitatut tulokset</p> |
|            | Markkinoiden luominen ja ennakointi   | <p>Green Care -palveluiden ostamisen mahdollistaminen osana julkisia palveluita, esimerkiksi palvelusetelin käyttöönoton edistäminen.</p> <p>Asiakaskartoitukset eri kohderyhmille.</p> <p>Toiminnan tunnettuuden lisäämiseen liittyvät toimenpiteet (ks. painopiste 1).</p>   | Ostettujen Green Care -palveluiden lkm  |

| PAINOPISTE   | KEHITTÄMISKOHDE   | MAHDOLLISIA TOIMENPITEITÄ  | MITTARIT   |
|--|---|--|--|
| 4. MAASEUTUYMPÄRISTÖN JA RUOKAKETJUN HYÖDYNTÄMINEN GREEN CARE -TOIMINNASSA | Hyödynnetään alueen erityisosaamista Green Care -toiminnan kehittämiseksi   | Käynnistetään Green Care -toimintaan liittyvää tutkimusta yhteistyössä Epanet-verkoston kanssa<br><br>Linkitetään Green Care toiminta osaksi Green Creative Gardens INKA-ohjelman toimintoja.<br><br>Käytetään alueen ruokaketjuihin ja liikuntaan liittyvää osaamista tukemaan kokonaisvaltaisten Green Care -palveluiden kehittämistä.       | Käynnistettyjen tutkimushankkeiden lkm<br><br>Green Care -teemoja sisältävien hankkeiden määrä INKA-ohjelman toimenpiteinä<br><br>Kehitettyjen kokonaisvaltaisten palveluiden lkm  |
|  | Hyödynnetään alueen erityispiirteitä (fyysinen ympäristö) Green Care -toiminnan eteenpäin viemiseksi  | Tiedotetaan tiloja Green Care -toiminnan mahdollisuuksista maatilatoiminnan monipuolistamisessa.<br><br>Kehitetään hoivamaatilatoimintaa.<br><br>Erilaisten ruokaketjun ympärille rakennettujen Green Care -aiheisten kokeiluiden käynnistäminen.  | Toiminnassa mukana olevien tilojen lkm<br><br>Ruokaketjuun liittyvien green Care -palveluiden lkm  |
| LÄPILEIKKAAVA PAINOPISTE: VERKOSTOITUMISEN LISÄÄMINEN                      | Alueen toimijoiden verkottaminen toimialan sisällä ja yli sektorirajojen<br><br>Alueen toimijoiden verkostoituminen yli maakuntarajojen sekä kansainvälisesti | Esimerkiksi erilaiset innovaatioleirit, opintoretket, kutsutapaamiset ja hubit lisäämään toimijoiden verkostoitumista sekä Green Care -toiminnan sisällä että ennen kaikkea yli sektori- ja toimijarajojen.<br><br>Yhteistyöhankkeet ja toimenpiteet etenkin naapurimaakuntien kanssa, mutta myös laajemmin kansallisesti ja kansainvälisesti. | Syntyneiden uusien verkostojen, järjestettyjen tapahtumien lkm<br><br>Mukana olevien osallistujien lkm sektoreittain/toimijatyypeittäin<br><br>Ylimaakunnallisissa, kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa yhteistyössä kehitettyjen palveluiden ja käytänteiden lkm |

## 6. Strategian toteutus ja seuranta

Etelä-Pohjanmaan Green Care -strategia sisältää vision vuoteen 2020 sekä neljä painopistealuetta ja yhden läpileikkaavan painopistealueen kehittämiskohteineen. Kehittämiskohteille on listattu myös keskeisiä toimenpide-ehdotuksia ja mittarit. Toimenpide-ehdotukset ovat luonteeltaan esimerkinomaisia, eivät kaiken kattava listaus. Tutkijoiden, kehittäjien, kouluttajien, päättäjien ja yrittäjien toivotaan osallistuvan strategian toimenpiteiden toteuttamiseen. Lisäksi toimijoita toivotaan mukaan niin yksityiseltä, julkiselta kuin kolmanneltakin sektorilta (vapaaehtoistyö ja järjestöt).



Kuva 4. Esimerkkejä toimenpiteiden "toimeen tarttujista" painopistealueittain (PP1= Toiminnan tunnettuuden lisääminen, PP2= Osaamisen vahvistaminen, PP3= Toimintakonseptien kehittäminen, PP4= Maaseutu ympäristön ja ruokaketjun hyödyntäminen Green Care -toiminnassa)

Strategian seuranta ja toteuttamista johtamaan kootaan maakunnallinen koordinaatioryhmä, joka koostuu laajasti keskeisistä teemaan liittyvistä toimijoista ja alkuvaiheessa pääasiassa strategiatyöryhmään osallistuneista tahoista. Koordinaatioryhmän tavoitteena on myös verkottaa alueen toimijoita yhteistyöhön ja pyrkiä ehkäisemään päällekkäistä toimintaa. Strategian seurantatietoja kootaan vuosittain. Strategiaa tarkistetaan tarvittaessa toimintaympäristön muutosten ja sidosryhmien palautteen mukaisesti vuonna 2017.

Strategialla ei ole omaa erillistä rahoituspohjaa, vaan keskeiset toimenpiteet rahoitetaan erilaisten maakunnan kehittämiseen tarkoitettujen rahoitusinstrumenttien kautta. Keskeisiä alueellisia rahoitusinstrumentteja ovat muun muassa Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014-2020 kokonaisuutenaan sekä erityisesti Leader-ohjelma ja Länsi-Suomen ESR- ja EAKR-ohjelmat (Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020 Suomen rakennerahasto-ohjelma).

---

## LÄHTEET

- Aalto, A., Matilainen, A. & Suomela, M. 2014. Green Care -palvelujen kehittymisen mahdollisuuksia ja haasteita. Teoksessa A. Viljamaa, S. Päällysaho, R. Lauhanen, R. (toim.) Opetuksen ja tutkimuksen näkökulmia : Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2014. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu, 349-363.
- Aisaparin strategia 2014-2020. Aisaparin kehittämisstrategia `Merkki päällä` . [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: [http://issuu.com/aisapari/docs/aisapari\\_strategia\\_2014\\_2020](http://issuu.com/aisapari/docs/aisapari_strategia_2014_2020)
- Berget, B., Lidfors, L., Pálsdóttir, A. M., Soini, K. & Thodberg, K. (eds.) 2012. Green Care in Nordic countries: a research field in progress. Report from the Nordic research workshop on Green Care in Trondheim, June 2012, Ås, Norwegian University of Life Sciences.
- Dessein, J. (ed.) 2008. Farming for health. Proceedings of the Community of Practice Farming for Health, 6-9 November 2007. Ghent, Belgium.
- ELY-keskus . 2013. Seinäjoen kaupunkiseutu biotalouden INKA:an. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: <http://www.ely-keskus.fi/web/ely/seinajoen-kaupunkiseutu-biotalouden-inka-aan#.VCUWahlbBhh>
- Elävä maaseutu – hyvinvoivat ihmiset. Kuudestaan ry:n strategia 2014 – 2020. [Verkkojulkaisu]. Kuusiokuntien kehittämissyhdystys ry. [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: <http://www.kuudestaan.net/Strategia2014-2020.pdf>
- Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys. 2014. Epanet – tutkimustyötä Etelä-Pohjanmaalla. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: <http://www.epky.fi/epanet>
- Etelä-Pohjanmaan liitto. 2014. Etelä-Pohjanmaan tulevaisuuden eväät. Maakuntasuunnitelma 2040, Maakuntaohjelma 2014-2017. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan liitto. Julkaisu A 44. [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: [http://www.eplliitto.fi/upload/files/epl\\_maakuntastrategia\\_2014.pdf](http://www.eplliitto.fi/upload/files/epl_maakuntastrategia_2014.pdf)
- Hassink, J., Hulsink, W. & Grinc, J. 2014. Farming with care: the evolution of care farming in the Netherlands. NJAS – Wageningen journal of life sciences. 68, 1-11.
- Herzog, T. R., Black, A. M., Fountaine, K. A. & Knotts, D. J. 1997. Reflection and attentional recovery as distinctive benefits of restorative environments. Journal of environmental psychology, 17, 165-170.
- Kansallinen metsäohjelma – Metsät parantavat elämänlaatua. Työryhmän loppuraportti 29.11.2012 Metsäneuvostolle. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: [http://suomenlatu-fi-bin.directo.fi/@Bin/ea6a1fc-c899b0b16000fd2e6ea818b6/1403696013/application/pdf/3325701/Mets%C3%A4t%20parantavat%20el%C3%A4m%C3%A4nlaatua\\_final.pdf](http://suomenlatu-fi-bin.directo.fi/@Bin/ea6a1fc-c899b0b16000fd2e6ea818b6/1403696013/application/pdf/3325701/Mets%C3%A4t%20parantavat%20el%C3%A4m%C3%A4nlaatua_final.pdf)



- 
- Kaplan R. & Austin M. 2003. Out in the country: sprawl and the quest for nature nearby. *Landscape & Urban planning* 69, 235-243.
- Kaplan, S. 1995. The restorative benefits of nature: toward an integrative framework. *Journal of environmental psychology*, 15, 169-182.
- Korpela M., Ylen, M., Tyrväinen, L. & Silvennoinen, H. 2010. Favourite green, waterside and urban environments, restorative experiences and perceived health in Finland. *Health promotion International* 25 (2), 200-208.
- Kortesuoma, A. 2013. Etelä-Pohjanmaan matkailustrategia vuosille 2013-2017. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Maa- ja Metsätalouden yksikkö. .
- Liiverin paikallinen kehittämisen ohjelma 2014-2020. 2014. Pysyy ja Paranoo. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: [http://www.liiveri.fi/images/kannet\\_ja\\_teksti\\_0050614\\_pienennetty.pdf](http://www.liiveri.fi/images/kannet_ja_teksti_0050614_pienennetty.pdf)
- Maaseutubarometri 2014. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: [http://www.tem.fi/files/38647/Maaseutubarometri\\_2014\\_LOPPURAPORTTI.pdf](http://www.tem.fi/files/38647/Maaseutubarometri_2014_LOPPURAPORTTI.pdf)
- Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014-2020. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: [http://www.tem.fi/files/38887/TEMjul\\_9\\_2014\\_web\\_25022014.pdf](http://www.tem.fi/files/38887/TEMjul_9_2014_web_25022014.pdf)
- Nilsson, K., Sangster, M., Gallis C., Hartig, T., de Vries, S., Seeland, K. & Schipperijn, J. 2011. *Forests, trees and human health*. New York: Springer.
- Sempik, J., Hine, R.E. & Wilcox, D. 2010. *Green Care: A conceptual framework. A report of the working group on the health benefits of Green Care*. COST Action 866, Green Care in Agriculture, Loughborough University, UK.
- Sitra & MTT. 2013. Keskustelupaperi: Kestävää hyvinvointia luonnosta. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.6.2014]. Saatavana: <http://www.scribd.com/doc/148717783/Keskustelupaperi-Kestavaa-Hyvinvointia-Luonnosta-2013-6-12>
- Sitra 2009. Kansallinen luonnonvarastrategia. Älykkäästi luonnonvoimin. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 20.5.2014]. Saatavana: <http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/kansallinen%20luonnonvarastrategia.pdf>
- Soini, K. & Vehmasto, E. 2014. Kohti suomalaista Green Care-toimintatapaa. Julkaisussa: E. Vehmasto (toim.) 2014. *Green Care-toimintatavan suuntaviivat Suomessa*. MTT Kasvu 20, 8-15.
- Soini, K., Ilmarinen, K., Yli-Viikari, A. & Kirveenummi, A. 2011. Green Care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (3), 320-331.
- STM 2010. Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveystieteiden strategia. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. [Viitattu 20.3.2014]. Saatavana: [http://www.stm.fi/c/document\\_library/get\\_file?olderId=39503&name=DLFE-14357.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?olderId=39503&name=DLFE-14357.pdf)
-

- Suomela, M. 2014. The potential Green Care actors' interest and starting points to the Green Care operation in South Ostrobothnia – surveys results. In: S. Keskinarkaus (toim) 2014. A Step forward in sustainable tourism? – Proceedings from FEST Summer School “Leadership and Governance for Sustainable Tourism”. Seinäjoki, Finland July 2014. Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti. Raportteja 139.
- Svahn, T. E. 2012. Slutreport for projektet. Grön arena II – näringsutveckling på landsbygden. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu: 22.6.2014]. Saatavana: <http://hs-s.hush.se/?p=18725&m=6196>
- Särkkä, S., Konttinen, L. & Sjöstedt, T. (toim.) 2013. Luonnonlukutaito: Luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista. Sitra.
- Tyrväinen L., Silvennoinen H., Korpela K. & Ylen M. 2007. Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. Helsinki: Metla. Työraportteja 52, 57-77.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM). 2014. Kestävää kasvua biotaloudesta - Suomen biotalousstrategia. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: [https://www.tem.fi/files/39784/Suomen\\_biotalousstrategia.pdf](https://www.tem.fi/files/39784/Suomen_biotalousstrategia.pdf)
- Uudet tuulet. Suupohjan paikallinen kehittämisstrategia vuosille 2014-2020 ja hakemus LEADER-toimintaryhmäksi. [Verkkajulkaisu]. Suupohjan kehittämisyhdistys ry [Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: [http://www.suupohjankehittamisyhdistys.fi/images/Suupohjanxpaikallinenxkehittxmisstrategiax14.6.2013\\_nettiin.pdf](http://www.suupohjankehittamisyhdistys.fi/images/Suupohjanxpaikallinenxkehittxmisstrategiax14.6.2013_nettiin.pdf)
- Valtioneuvoston metsäpoliittinen selonteko 2050. [Verkkajulkaisu]. Viitattu 18.8.2014]. Saatavana: [http://www.mmm.fi/attachments/metsat/metsapoliittinen\\_selonteko/yxR4gH8ZH/140205\\_metsapoliittinen\\_selonteko.pdf](http://www.mmm.fi/attachments/metsat/metsapoliittinen_selonteko/yxR4gH8ZH/140205_metsapoliittinen_selonteko.pdf)
- Vehmasto, E. (toim.) 2014. Green Care -toimintatavan suuntaviivat Suomessa. MTT Kasvu 20.
-

## LIITE 1

### Strategiatyöryhmän kokoonpano:

Aalto Anu, projektipäällikkö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu Oy

Haanpää Päivi, projektipäällikkö, Sedu Aikuiskoulutus

Kangasniemi Jouko, hyvinvointi- ja vapaa-aikakeskuksen johtaja, Kuortaneen urheiluopisto

Karvinen Petteri, opinto-ohjaaja, Järvisseudun ammatti-instituutti

Koivumäki Sinikka, toiminnanjohtaja, Seinäjoen Seudun Kehittämisyhdistys, Liiveri ry

Matilainen Anne, projektipäällikkö, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Männistö Visa, yrittäjä, Visamix Oy

Nikkari Minna, kehittämisasiantuntija, Etelä-Pohjanmaan Ely-keskus

Palomäki Tarja, hoivapalveluiden johtaja, JIK ky

Rutanen Juha, sihteeri, Green Care Finland ry

Sankelo Merja, tutkijayliopettaja, Seinäjoen ammattikorkeakoulu Oy

Suomela Maria, hankesuunnittelija, Seinäjoen ammattikorkeakoulu Oy

Viertoma Keijo, yrittäjä, Toiskan tila

Vuorenmaa Tarmo, Aikuiskoulutuspäällikkö, Sedu Aikuiskoulutus

---

# SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUSARJA

## A. TUTKIMUKSIA

1. Timo Toikko. Sosiaalityön amerikkalainen oppi: Yhdysvaltalaisen caseworkin kehitys ja sen yhteys suomalaiseen tapauskohtaiseen sosiaalityöhön. 2001.
  2. Jouni Björkman. Risk Assessment Methods in System Approach to Fire Safety. 2005.
  3. Minna Kivipelto. Sosiaalityön kriittinen arviointi: Sosiaalityön kriittisen arvioinnin perustelut, teoriat ja menetelmät. 2006.
  4. Jouni Niskanen. Community Governance. 2006. (verkkojulkaisu)
  5. Elina Varamäki, Matleena Saarakkala & Erno Tornikoski. Kasvuyrittäjyyden olemus ja pk-yritysten kasvustrategiat Etelä-Pohjanmaalla. 2007.
  6. Kari Jokiranta. Konkretisoituva uhka: Ilkka-lehden huumekirjoitukset vuosina 1970–2002. 2008.
  7. Kaija Loppela. Ryhmässä oppiminen – tehokasta ja hauskaa: Arviointitutkimus PBL-pedagogiikan käyttöönotosta fysioterapeuttikoulutuksessa Seinäjoen ammattikorkeakoulussa vuosina 2005–2008. 2009.
  8. Matti Ryhänen & Kimmo Nissinen (toim.). Kilpailukykyä maidontuotantoon: Toimintaympäristön tarkastelu ja ennakointi. 2011.
  9. Elina Varamäki, Juha Tall, Kirsti Sorama, Aapo Länsiluoto, Anmari Viljamaa, Erkki K. Laitinen, Marko Järvenpää & Erkki Petäjä. Liiketoiminnan kehittyminen omistajanvaihdoksen jälkeen: Case-tutkimus omistajanvaihdoksen muutostekijöistä. 2012
  10. Merja Finne, Kaija Nissinen, Sirpa Nygård, Anu Hopia, Hanna-Leena Hietaranta-Luoma, Harri Luomala, Hannu Karhu & Annu Peltoniemi. Eteläpohjalaiset elintavat ja terveyskäyttäytyminen: TERVAS: Terveelliset valinnat ja räätälöidyt syömisen ja liikkumisen mallit 2009–2011. 2012.
  11. Elina Varamäki, Kirsti Sorama, Anmari Viljamaa, Tarja Heikkilä & Kari Salo. Eteläpohjalaisten sivutoimiyrittäjien kasvutavoitteet sekä kasvun mahdollisuudet. 2012.
-

- 
12. Janne Jokelainen. Hirsiseinän tilkkemateriaalien ominaisuudet. 2012.
  13. Elina Varamäki & Seliina Päällysaho (toim.) Tapio Varmola – suomalaisen ammattikorkeakoulun rakentaja ja kehittäjä. 2013.
  14. Tuomas Hakonen. Bioenergiaterminaalin hankintaketjujen kanttavuus eri kuljetusetäisyyksillä ja -volyymeilla. 2013.
  15. Minna Zechner (toim). Hyvinvointitieto: kokemuksellista, hallinnollista ja päätöksentekoa tukevaa? 2014.
  16. Sanna Joensuu, Elina Varamäki, Anmari Viljamaa, Tarja Heikkilä & Marja Katajavirta. Yrittäjyysaikomukset, yrittäjyysaikomusten muutos ja näihin vaikuttavat tekijät koulutuksen aikana. 2014.
  17. Anmari Viljamaa, Seliina Päällysaho & Risto Lauhanen (toim.). Opetuksen ja tutkimuksen näkökulmia: Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2014. 2014.
  18. Janne Jokelainen. Vanhan puuikkunan energiakunnostus. 2014
  19. Matti Ryhänen & Erkki Laitila (toim.). Yhteistyö- ja verkostosuhteet: Strateginen tarkastelu maidontuotantoon sovellettuna. 2014

## **B. RAPORTEJA JA SELVITYKSIÄ**

1. Seinäjoen ammattikorkeakoulusta soveltavan osaamisen korkeakoulu: Tutkimus- ja kehitystoiminnan ohjelma. 1998.
  2. Elina Varamäki, Ritva Lintilä, Taru Hautala & Eija Taipalus. Pk-yritysten ja ammattikorkeakoulun yhteinen tulevaisuus: Prosessin kuvaus, tuotokset ja toimintaehdotukset. 1998.
  3. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä & Eija Taipalus. Ammattikorkeakoulusta työelämään: Seinäjoen ammattikorkeakoulusta 1996 – 1997 valmistuneiden sijoittuminen. 1999.
  4. Petri Kahila. Tietoteollisen koulutuksen tilanne- ja tarveselvitys Seinäjoen ammattikorkeakoulussa: Väliraportti. 1999.
  5. Elina Varamäki. Pk-yritysten tuleva elinkaari: Säilyykö Etelä-Pohjanmaa yrittäjämaakuntana? 1999.
  6. Seinäjoen ammattikorkeakoulun laatu järjestelmän auditointi 1998 – 1999: Itsearviointiraportti ja keskeiset tulokset. 2000.
-

7. Heikki Ylihärtilä. Puurakentaminen rakennusinsinöörien koulutuksessa. 2000.
  8. Juha Ruuska. Kulttuuri- ja sisältötuotannon koulutusselvitys. 2000.
  9. Seinäjoen ammattikorkeakoulusta soveltavan osaamisen korkeakoulu: Tutkimus- ja kehitystoiminnan ohjelma 2001. 2001.
  10. Minna Kivipelto (toim.). Sosionomin asiantuntijuus: Esimerkkejä kriminaalihuolto-, vankila- ja projektityöstä. 2001.
  11. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä & Eija Taipalus. Ammattikorkeakoulusta työelämään: Seinäjoen ammattikorkeakoulusta 1998–2000 valmistuneiden sijoittuminen. 2002.
  12. Tapio Varmola, Helli Kitinoja & Asko Peltola (ed.). Quality and new challenges of higher education: International Conference 25.–26. September, 2002. Seinäjoki Finland. Proceedings. 2002.
  13. Susanna Tauriainen & Arja Ala-Kauppila. Kivennäisaineet kasvavien nautojen ruokinnassa. 2003.
  14. Päivi Laitinen & Sanna Välisaari. Staphylococcus aureus -bakteerien aiheuttaman utaretulehduksen ennaltaehkäisy ja hoito lypsykarjatiljoilla. 2003.
  15. Riikka Ahmaniemi & Marjut Setälä. Seinäjoen ammattikorkeakoulu: Alueellinen kehittäjä, toimija ja näkijä. 2003.
  16. Hannu Saari & Mika Oijennus. Toiminnanohjaus kehityskohteena pk-yrityksessä. 2004.
  17. Leena Niemi. Sosiaalisen tarkastelua. 2004.
  18. Marko Järvenpää (toim.) Muutoksen kärjessä: Kalevi Karjanlahti 60 vuotta. 2004.
  19. Suvi Torkki (toim.). Kohti käyttäjakeskeistä muotoilua: Muotoilukoulutuksen painotuksia SeAMK:ssa. 2005.
  20. Timo Toikko (toim.). Sosiaalialan kehittämistyön lähtökohta. 2005.
  21. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä & Eija Taipalus. Ammattikorkeakoulusta työelämään: Seinäjoen ammattikorkeakoulusta v. 2001–2003 valmistuneiden sijoittuminen opiskelun jälkeen. 2005.
-

- 
22. Tuija Pitkääkoski, Sari Pajuniemi & Hanne Vuorenmaa (ed.). Food Choices and Healthy Eating: Focusing on Vegetables, Fruits and Berries: International Conference September 2nd – 3rd 2005. Kauhajoki, Finland. Proceedings. 2005.
  23. Katariina Perttula. Kokemuksellinen hyvinvointi Seinäjoen kolmella asuinalueella: Raportti pilottihankkeen tuloksista. 2005.
  24. Mervi Lehtola. Alueellinen hyvinvointitiedon malli: Asiantuntijat puhujina. Hankkeen loppuraportti. 2005.
  25. Timo Suutari, Kari Salo & Sami Kurki. Seinäjoen teknologia- ja innovaatiokeskus Frami vuorovaikutusta ja innovatiivisuutta edistävänä ympäristönä. 2005.
  26. Päivö Laine. Pk-yritysten verkkosivustot: Vuorovaikutteisuus ja kansainvälistyminen. 2006.
  27. Erno Tornikoski, Elina Varamäki, Marko Kohtamäki, Erkki Petäjä, Tarja Heikkilä & Kirsti Sorama. Asiantuntijapalveluyritysten yrittäjien näkemys kasvun mahdollisuuksista ja kasvun seurauksista Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla: Pro Advisor -hankkeen esiselvitystutkimus. 2006.
  28. Elina Varamäki (toim.) Omistajanvaihdosnäkymät ja yritysten jatkuvuuden edistäminen Etelä-Pohjanmaalla. 2007.
  29. Thorsten Beck, Henning Bruun-Schmidt, Helli Kitinoja, Lars Sjöberg, Owe Svensson & Alfonsas Vainoras. eHealth as a facilitator of transnational cooperation on health: A report from the Interreg III B project "eHealth for Regions". 2007.
  30. Anmari Viljamaa & Elina Varamäki (toim.) Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyskatsaus 2007. 2007.
  31. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä, Eija Taipalus & Marja Lautamaja. Ammattikorkeakoulusta työelämään: Seinäjoen ammattikorkeakoulusta v. 2004 – 2005 valmistuneiden sijoittuminen opiskelujen jälkeen. 2007.
  32. Sulevi Riukulehto. Tietoa, tasoa, tekoja: Seinäjoen ammattikorkeakoulun ensimmäiset vuosikymmenet. 2007.
  33. Risto Lauhanen & Jussi Laurila. Bioenergian hankintalogistiikka: Tapaustutkimuksia Etelä-Pohjanmaalta. 2007. (verkkojulkaisu).
-

34. Jouni Niskanen (toim.). Virtuaalioppimisen ja -opettamisen Benchmarking Seinäjoen ammattikorkeakoulun, Seinäjoen yliopistokeskuksen sekä Kokkolan yliopistokeskuksen ja Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakouluun Averkon välillä keväällä 2007. Loppuraportti. 2007. (verkkojulkaisu).
  35. Heli Simon & Taina Vuorela. Ammatillisuus ammattikorkeakoulujen kielten- ja viestinnänopetuksessa: Oulun seudun ammattikorkeakoulun ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun kielten- ja viestinnänopetuksen arviointi- ja kehittämishanke 2005–2006. 2008. (verkkojulkaisu).
  36. Margit Närvä, Matti Ryhänen, Esa Veikkola & Tarmo Vuorenmaa. Esiselvitys maidontuotannon kehittämiskohteista. Loppuraportti. 2008.
  37. Anu Aalto, Ritva Kuoppamäki & Leena Niemi. Sosiaali- ja terveysalan yrittäjyyspedagogisia ratkaisuja: Seinäjoen ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan yksikön kehittämishanke. 2008. (verkkojulkaisu)
  38. Anmari Viljamaa, Marko Rossinen, Elina Varamäki, Juha Alarinta, Pertti Kinnunen & Juha Tall. Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyskatsaus 2008. 2008. (verkkojulkaisu).
  39. Risto Lauhanen. Metsä kasvaa myös Länsi-Suomessa: Taustaselvitys hakkuumahdollisuuksista, työmääristä ja resurssitarpeista. 2009. (verkkojulkaisu).
  40. Päivi Niiranen & Sirpa Tuomela-Jaskari. Haasteena ikäihmisten päihdeongelma?: Selvitys ikäihmisten päihdeongelman esiintyvyydestä pohjalaismaakunnissa. 2009. (verkkojulkaisu).
  41. Jouni Niskanen. Virtuaaliopetuksen ajokorttikonsepti: Portfoliotyyppinen henkilöstökoulutuskokonaisuus. 2009. (verkkojulkaisu)
  42. Minttu Kuronen-Ojala, Pirjo Knif, Anne Saarijärvi, Mervi Lehtola & Harri Jokiranta. Pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometri 2009: Selvitys pohjalaismaakuntien hyvinvoinnin ja hyvinvointipalveluiden tilasta sekä niiden muutossuunnista. 2009. (verkkojulkaisu).
  43. Vesa Harmaakorpi, Päivi Myllykangas & Pentti Rauhala. Seinäjoen ammattikorkeakoulu: Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio toiminnan arviointiraportti. 2010.
  44. Elina Varamäki (toim.), Pertti Kinnunen, Marko Kohtamäki, Mervi Lehtola, Sami Rintala, Marko Rossinen, Juha Tall & Anmari Viljamaa. Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyskatsaus 2010. 2010.
-



- 
45. Elina Varamäki, Marja Lautamaja & Juha Tall. Etelä-Pohjanmaan omistajanvaihdosbarometri 2010. 2010.
  46. Tiina Sauvula-Seppälä, Essi Ulander & Tapani Tasanen (toim.). Kehittyvä metsäenergia: Tutkimusseminaari Seinäjoen Framissa 18.11.2009. 2010.
  47. Veli Autio, Jouni Björkman, Peter Grönberg, Markku Heinisuo & Heikki Ylihärsilä. Rakennusten palokuormien inventaariotutkimus. 2011.
  48. Erkki K. Laitinen, Elina Varamäki, Juha Tall, Tarja Heikkilä & Kirsti Sorama. Omistajanvaihdokset Etelä-Pohjanmaalla 2006 – 2010: Ostajayritysten ja ostokohteiden profiilit ja taloudellinen tilanne. 2011.
  49. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä & Marja Lautamaja. Nuorten, aikuisten sekä ylemmän tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen työelämään: Seurantatutkimus Seinäjoen ammattikorkeakoulusta v. 2006 – 2008 valmistuneille. 2011.
  50. Vesa Harmaakorpi, Päivi Myllykangas & Pertti Rauhala. Evaluation report for research, development and innovation activities. 2011.
  51. Ari Haasio & Kari Salo (toim.). AMK 2.0: Puheenvuoroja sosiaalisesta mediasta ammattikorkeakouluissa. 2011.
  52. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä, Juha Tall & Erno Tornikoski. Eteläpohjalaiset yrittäjät liiketoimintojen ostajina, myyjinä ja kehittäjinä. 2011.
  53. Jussi Laurila & Risto Lauhanen. Pienen kokoluokan CHP-teknologiasta lisää voimaa Etelä-Pohjanmaan metsäkeskusalueelle. 2011.
  54. Tarja Keski-Mattinen, Jouni Niskanen & Ari Sivula. Ammattikorkeakouluopintojen ohjaus etätöyömenetelmillä. 2011.
  55. Tuomas Hakonen & Jussi Laurila. Metsähakkeen kosteuden vaikutus polton ja kaukokuljetuksen kannattavuuteen. 2011.
  56. Heikki Holma, Elina Varamäki, Marja Lautamaja, Hannu Tuuri & Terhi Anttila. Yhteistyösuhteet ja tulevaisuuden näkymät eteläpohjalaisissa puualan yrityksissä. 2011.
  57. Elina Varamäki, Kirsti Sorama, Kari Salo & Tarja Heikkilä. Sivutoimiyrittäjyyden rooli ammattikorkeakoulusta valmistuneiden keskuudessa. 2011.
-

58. Kimmo Nissinen (toim.). Maitilan prosessien kehittäminen: Lypsy-, ruokinta- ja lannankäsittely- sekä kuivitusprosessien toteuttaminen: Maitohygienian turvaaminen maitotiloilla: Teknologisia ratkaisuja, rakiennuttaminen ja tuotannon ylösajo. 2012.
  59. Matti Ryhänen & Erkki Laitila (toim.). Yhteistyö ja resurssit maitotiloilla: Verkostomaisen yrittämisen lähtökohtia ja edellytyksiä. 2012.
  60. Jarkko Pakkanen, Kati Katajisto & Ulla El-Bash. Verkostoitunut älykkäiden koneiden kehitysympäristö: VÄLKKEY-projektin raportti. 2012.
  61. Elina Varamäki, Tarja Heikilä, Juha Tall, Aapo Länsiluoto & Anmari Viljamaa. Ostajien näkemykset omistajanvaihdoksen toteuttamisesta ja onnistumisesta. 2012.
  62. Minna Laitila, Leena Elenius, Hilikka Majasaari, Marjut Nummela & Annu Peltoniemi (toim.). Päihdetyön oppimista ja osaamista ammattikorkeakoulussa. 2012.
  63. Ari Haasio (toim.). Verkko haltuun!: Nätet i besittning!: Näkökulmia verkostoituvaan kirjastoon. 2012.
  64. Anmari Viljamaa, Sanna Joensuu, Beata Taijala, Seija Rått, Tero Turunen, Kaija-Liisa Kivimäki & Päivi Borisov. Elävästä elämästä: Kumppaniyrityspedagogiikka oppimisympäristönä. 2012.
  65. Kirsti Sorama. Klusteriennakointimalli osaamistarpeiden ennakointiin: Ammatillisen korkea-asteen koulutuksen opetussisältöjen kehittäminen. 2012.
  66. Anna Saarela, Ari Sivula, Tiina Ahtola & Antti Pasila. Mobiilisovellus bioenergia-alan oppimisympäristöksi: Bioenergia-asiantuntijuutta kehittämässä Etelä-Pohjanmaalla. 2013
  67. Ismo Makkonen. Korjuri vs. koneketju energiapuunkorjuussa. 2013.
  68. Ari Sivula, Risto Lauhanen, Anna Saarela, Tiina Ahtola & Antti Pasila. Bioenergia-asiantuntijuutta kehittämässä Etelä-Pohjanmaalla. 2013.
  69. Juha Tall, Kirsti Sorama, Piia Tulisalo, Erkki Petäjä & Ari Virkamäki. Yrittäjyys 2.0. – menestyksen avaimia. 2013.
  70. Anu Aalto & Salla Kettunen. Hoivayrittäjyys ikääntyvien palveluissa – nyt ja tulevaisuudessa. 2013.
-

- 
71. Varpu Hulsi, Tuomas Hakonen, Risto Lauhanen & Jussi Laurila. Metsänomistajien energiapuun myyntihalukkuus Etelä- ja Keski-Pohjanmaan metsäkeskusalueella. 2013.
  72. Anna Saarela. Nuoren metsän hoitokohteen ympäristöhoito ja työturvallisuus: Suomen metsäkeskuksen Etelä- ja Keski-Pohjanmaan alueyksikön alueella toimivien energiapuuyrittäjien haastattelu. 2014.
  74. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä, Juha Tall, Anmari Viljamaa & Aapo Länsiluoto. Omistajanvaihdoksen toteutus ja onnistuminen ostajan ja jatkajan näkökulmasta. 2013.
  75. Minttu Kuronen-Ojala, Mervi Lehtola & Arto Rautajoki. Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan hyvinvointibarometri 2012: ajankohtainen arvio pohjalaismaakuntien väestön hyvinvoinnin ja palvelujen tilasta sekä niiden muutossuunnista. 2014.
  76. Elina Varamäki, Juha Tall, Anmari Viljanmaa, Kirsti Sorama, Aapo Länsiluoto, Erkki Petäjä & Erkki K. Laitinen. Omistajanvaihdos osana liiketoiminnan kehittämistä ja kasvua – tulokset, johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset. 2013.
  77. Kirsti Sorama, Terhi Anttila, Salla Kettunen & Heikki Holma. Maatilojen puurakentamisen tulevaisuus : Elintarvikeklusterin ennakointi. 2013.
  78. Hannu Tuuri, Heikki Holma, Yrjö Ylkänen, Elina Varamäki & Martti Kangasniemi. Kuluttajien ostopäätöksiin vaikuttavat tekijät ja oheispalveluiden tarpeet huonekaluhankinnoissa: Eväitä huonekaluteollisuuden markkina-aseman parantamiseksi. 2013.
  79. Ismo Makkonen. Päästökauppa ja sen vaikutukset Etelä- ja Keski-Pohjanmaalle. 2014
  80. Tarja Heikkilä, Marja Katajavirta & Elina Varamäki. Nuorten ja aikuisten tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen työelämään –seurantatutkimus Seinäjoen ammattikorkeakoulusta v 2009 – 2112 valmistuneille. 2014.
  81. Sari-Maarit Peltola, Seliina Päällysaho & Sirkku Uusimäki (toim.). Proceedings of the ERIAFF conference "Sustainable Food Systems: Multi-actor Co-operation to Foster New Competitiveness of Europe". 2014
  82. Sarita Ventelä, Heikki Koskimies & Juhani Kesti. Lannan vastaanottohalukkuus kasvinviljelytiloilla Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla. 2014.
-

84. Janne Jokelainen. Log construction training in the Nordic and Baltic countries: PROLOG final report. 2014.
90. Anmari Viljamaa, Elina Varamäki, Arttu Vainio, Anna Korsbäck & Kirsti Sorama. Sivutoiminen yrittäjyys ja sivutoimisesta päätoimiseen yrittäjyyteen kasvun tukeminen Etelä-Pohjanmaalla. 2014
91. Elina Varamäki, Anmari Viljamaa, Juha Tall, Tarja Heikkilä, Salla Kettunen & Marko Matalamäki. Kesken jääneet yrityskaupat – myyjien ja ostajien näkökulma. 2014.

## **C. OPPIMATERIAALEJA**

1. Ville-Pekka Mäkeläinen. Basics of business to business marketing. 1999.
2. Lea Knuuttila. Mihin työhjausta tarvitaan?: Oppimateriaalia sosiaalialan opiskelijoiden työhjauskurssille. 2001.
3. Mirva Kuni, Petteri Männistö & Markus Välimaa. Leikkauspelot ja niiden hoitaminen. 2002.
4. Ilpo Kempas & Angela Bartens. Johdatus portugalin kielen ääntämiseen: Portugali ja Brasilia. 2011.
5. Ilpo Kempas. Ranskan kielen prepositio-opas: Tavallisimmat tapaukset, joissa adjektiivi tai verbi edellyttää tietyn preposition käyttöä tai esiintyy ilman prepositiota. 2011.
6. Risto Lauhanen, Jukka Ahokas, Jussi Esala, Tuomas Hakonen, Heikki Sippola, Juha Viirimäki, Esa Koskiniemi, Jussi Laurila & Ismo Makkonen. Metsätoimihenkilön energialaskuoppi. 2014

## **D. OPINNÄYTETÖITÄ**

1. Hanna Halmesmäki & Merja Halmesmäki. Työvoiman osaamistarvekartoitus Etelä-Pohjanmaan metalli- ja puualan yrityksissä. 1999.
  2. Tiina Kankaanpää, Maija Luoma-aho & Heli Sinisalo. Kymmenen metrin kävelytestin suoritusohjeet CD-rom levyllä: Aivoverenkiertohäiriöön sairastuneen kävelyn mittaaminen. 2000.
  3. Laura Elo. Arvojen rooli yritysmaailmassa. 2001.
-

- 
4. Nina Anttila. Päälle käyvää: Vaatemallisto ikääntyvälle naiselle. 2002.
  5. Jaana Jeminen. Matkalla muotoiluyrittäjyyteen. 2002.
  6. Päivi Akkanen. Lypsääkö meillä tulevaisuudessa robotti? 2002.
  7. Johanna Kivioja. E-learningin alkutaival ja tulevaisuus Suomessa. 2002.
  8. Heli Kuntola & Hannele Raukola. Naisen kokemuksia minäkuvan muuttumisesta rinnanpoistoleikkauksen jälkeen. 2003.
  9. Jenni Pietarila. Meno-paluu -lauluillan tuottaminen: Produktion tuottajan käsikirja. 2003.
  10. Johanna Hautamäki. Asiantuntijapalvelun tuotteistaminen case: Avaimet markkinointiin, kehittyvän yrityksen asiakasohjelma -pilotti projekti. 2003.
  11. Sanna-Mari Petäjästä. Teollinen tuotemuotoiluprosessi: Sohvapöydän ja sen oheistuotteiden suunnittelu. 2004.
  12. Susanna Patrikainen. Nuorekkaita asukokonaisuuksia Mode LaRose Oy:lle: Vaatemallien suunnittelu teolliseen mallistoon. 2004.
  13. Tanja Rajala. Suonikohjuleikkaukseen tulevan potilaan ja hänen perheensä ohjaus päiväkirurgisessa yksikössä. 2004.
  14. Marjo Lapiolahti. Maksuvalmiuslaskelmien toteutuminen sukupolvenvaihdostiloilla. 2004.
  15. Marjo Taittonen. Tutkimusmatka syrjäytymisen maailmaan. 2004.
  16. Minna Hakala. Maidon koostumus ja laatutekijät. 2004.
  17. Anne Uusitalo. Tuomarniemen ympäristöohjelma. 2004.
  18. Maarit Hoffrén. Vaihtelua kasviksilla: Kasvisruokalistan kehittäminen opiskelijaravintola Risettiin. 2004.
  19. Sami Karppinen. Tuomarniemen hengessä: Arkeista antologiaksi. 2005.
  20. Elina Syrjänen & Anne-Mari Uschanoff. Messut – ideasta toimintaan: Messutoteutus osana yrityksen markkinointiviestintää. 2005.
  21. Ari Sivula. Metahakemiston ja LDAP-hakemiston asennus, konfigurointi ja ohjelmointi Seinäjoen koulutuskuntayhtymälle. 2006. (verkkojulkaisu).
-

22. Johanna Väliniemi. Suorat kaaret: kattaustekstiilien suunnittelu yhteistyössä tekstiiliteollisuuden kanssa. 2006. (verkkójulkaisu).
-



SeAMK 

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU  
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Seinäjoen korkeakoulukirjasto  
Kalevankatu 35, PL 97, 60101 Seinäjoki  
puh. 020 124 5040 fax 020 124 5041  
[seamk.kirjasto@seamk.fi](mailto:seamk.kirjasto@seamk.fi)

ISBN 978-952-5863-95-6 (verkkojulkaisu)  
ISSN 1797-5573 (verkkojulkaisu)